

Делото и приносът на наши информатици за началното развитие на информатиката в България

Първият български специалист, използвал и подбуждал използването на изчислителни устройства и с това поставил началото на информатиката в България е ученият *Иван Петков Недялков* [1,2].

В началния период на развитието на информатиката и приложението в България взеха участие редица лица. Тук ще отбележим приноса само на вече починалите, като имаме предвид работилите в Математическия институт – единственото място, където първоначално се разви информатиката в България, както и колеги от други организации, които поддържаха връзка с института по различни въпроси, свързани с развитието на информатиката.

Сред починалите ни колеги особено място заемат професионалните информатици (с математическо образование) доц. *Димитър Минков Добрев* (София, 1932 - София, 1983) – основател и ръководител на секцията "Основи на кибернетиката и теория на управлението (ОКТУ)" и дългогодишен директор на Изчислителния център на Математическия институт, ст.н.с. I ст. *Валентин Томов Томов* (Варна, 1935 – София, 1995) – сътрудник на секция "Автоматизация на програмирането", а след това основател и ръководител на секцията "Изкуствен интелект", проф. *Димитър Петров Шишков* (Варна, 1939 – София, 2004) – сътрудник на секция "Автоматизация на програмирането", а след това ръководител на секция в Централния институт по изчислителна техника.

Важна роля за развитието на информатиката в България имаха и видния специалист по математическа лингвистика *Александър Людсанов* (София, 1926 – София, 1976), както и специалистът по телекомуникации ст.н.с. I ст. инж. *Петър Тодоров Михов* (с. Странджа, Ямболско, 1924 - София, 2000) – сътрудник на секция "Математическо осигуряване" (приемник на секцията "Автоматизация на програмирането") и ръководител на създадената към нея Лаборатория по математически основи на комуникационните системи. За тях следват отделни текстове, поради което тук няма да се спирате на техния забележителен принос.

Редица неспециалисти по информатика, но заемащи високи ръководни длъжности оцениха навреме необходимостта от развитие на информатиката в България и като използваха високите си постове и правомощия и организаторския си талант, изиграха решителна роля за навлизането и развитието на информатиката в България. Сред тях са завършилия математика през 1930 проф. *Иван Николов Попов* (Търново, 1907 – София, 2000) (член на Политbüro на ЦК на БКП, председател на ДКНТП, министър на машиностроенето и електрониката), първият му заместник доц. *Богомил Гъдев* (починал млад през 1969), акад. *Любомир Илиев* (Търново, 1913 – София, 2000; директор на Математическия институт с ИЦ, на ЕЦММ, председател на СМБ). Тук може да се отбележи

и математика Стоян Попратилов (роден в с. Райково, Смолянско през 1934 г.), главен специалист в Министерството на народната просвета, който имаше важна роля за въвеждане на информатиката като учебен предмет в средното училище. Съществена роля за развитието на информатиката в Пловдивския университет имаше доц. Илия Илиев (пoch. Пловдив, 2001) основател на Факултета по математика и информатика на Пловдивския университет.

Пръв конструктор на аналогови устройства в България е сътрудникът на проф. Иван Недялков, физикът Груйчо Стайнов. По-късно проф. Иван Даскалов конструира българската аналогова машина Аналог-1. Сред първите български конструктори на изчислителна техника е инж. Живко Б. Паскалев (1930-1998), който работеше в ИЦ на Математическия институт, а после в ЦИИТ като конструктор на памети.

Неинформатици, съдействали като организатори за развитието на информатиката, са и математиците Стефан Николов Консулов (роден 1920), доц. Димитър Георгиев Димитров (с. Орлене, Ловешко 1930 – София, 1981; декан на Факултета по математика и механика в периода 1973-79) - Иван Димитров Боршуков (1936 – 1995), работил в ДКНТП и инж. Илич Рафаилов Юлзари (1924 – 1994) – първият инженер, назначен (по съвместителство) в Математическия институт.

Сред починалите колеги, работили като информатици са:

Христо Йорданов Хитов (Стара река, Сливенски окр., 1935 – София, 1996). Завършил математика, педагогически профил през 1958. Работи до 1968 като учител във Велико-Търновски окръг, а през 1968/69 специализира изчислителна математика във ФММ. През 1969-72 работи като специалист в ЦИИТ. През 1972 с конкурс става научен сътрудник в сектор "Математическо осигуряване" на ЕЦММ, като през 1977 защитава кандидатска дисертация, свързана с компютърната система НЕПТУН. По-късно се прехвърля в секция "Математическо образование" на ИМИ. От 1965 е председател на БФМД във Велико Търново, а от 1968 – на БМД. От 1975 е секретар на ЦР на БМД.

Мара Николова Апостолова-Иванова (с. Бата, Поморийско, 1938 – София, 2000) – завършила математика със специализация по информатика в СУ и постъпила по разпределение в ИЦ на МИ (1962), после като програмист в секция "Автоматизация на програмирането" на института (1963-66), а след това работи като асистент и гл. асистент във ФММ. Участвала в работата на групата ГАМС. Съавторка на първата научно-популярна статия "Автоматизация на програмирането". Сведения за нея

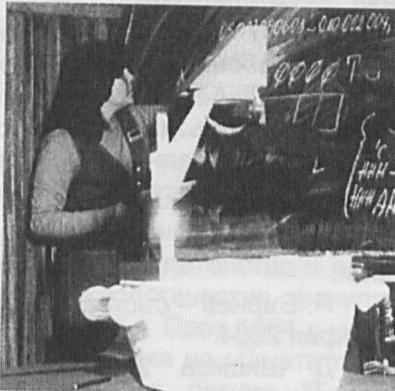

има в "Математиците. Алманах, том I 1892-1963", изд. на ФМИ на СУ, София, 2003.

Илия Петров Цветанов (Панагюрище, 1939 – София, 2001) – първи асистент по числени методи и програмиране още от учебната 1963/64 г., а по-късно ст.н.с. в Икономическия институт на БАН.

Димитър Тодоров Димитров (1942 – 1990) математик, нач. отдел в КНИПИОИУС.

Валя Петрова –
асистент във Факултета по
математика и информатика
(поч. 2004).

Проф. инж. *Боян Янков Янков* (1939 – 1999) ръководител на катедра "Компютърни системи" при Техническия университет (доцент от 1973 и професор по системно програмиране от 1985). Докторска дисертация "Анализ и синтез на апаратни и програмни средства за транслация и интерпретация на езици от високо ниво". Работи и по моделиране на дискретни изчислителни системи, както и по въпроси за обработка на символна информация и специално на транслация на езици от високо ниво.

Сред първите български учени, ползвали компютри в изследователската си дейност са и следните колеги: математика от МИ-БАН (ръководител на сектор "алгебра") доц. Кирил Дочев (1930-1976), проф. Любен Янакиев Панов (1926 – 1980), инж. по хидроаеродинамика от ВМЕИ - София, програмирал на Алгол-60, математикът проф. Иван Борисов Иванов (род. 1928, известен като "бачо Иван") от ВМГИ, Димитър Димитров Токарев (роден в Свищов през 1932) и др.

Иван Димитров Тренков (24/10/1934 – 7/09/1997). Завършва специалността математика – производствен профил на Софийския университет. Учителства, а от 1961 работи в Централната лаборатория по висша геодезия при БАН, като завършва задочно и второ висше образование по геодезия, картография и фотограметрия във ВИАС.

Зашитава дисертация (1973), избран е за старши сътрудник II ст. (1975), зашитава дисертация за "доктор на науките" (1987), избран е за

ст.н.с. I ст. (1987). Работи в областта на изчислителните методи на висшата геодезия и специално във връзка с метода на най-малките квадрати на Гаус. Публикувал е над 85 научни статии. Той не само беше от специалистите, които ползваха компютрите в своята изследователска дейност, но работеще съвместно (особено през десетилетието 1971-1980) с колеги – професионални информатики по създаване на софтуер за решаване на проблеми, свързани с изравняването по метода на най-малките квадрати и с определяне на параметрите на земетресения.

За споменатите лица сведения могат да се намерят в следните източници:

1. П. Бърнев – съставител. Иван Недялков. Издание на Асоциация "РИО", София 2004.
2. Д. Шишков. Звездните мигове на българската компютърна техника и компютърна информатика. ТАНГРА, ТатНакРа ИК, София, 2002.
3. И. Чобанов, П. Русев – съставители. Български математици. "Народна просвета", 1987.
4. Физико-математическо списание, т. 20, 1977, стр. 341-43.
5. Математиците, завършили Софийския университет. Алманах, том I, 1892-1963, София, 2003.

П. Бърнев